

yleiskatsaus eri tavoin ja eri tarkoituksiin kerättyjen aineistojen määriin ja niiden jakautumiseen eri murrealueille. Toivon, että katsauksen taulukoista on apua niille tutkijoille, jotka arvioivat jonkin alueen aineistojen riittävyyttä ja kattavuutta tutkimustarpeisiinsa.

Aineistomäärät ovat peräisin toimittamastani luettelosta *Suomen murteiden aineslähteitä* (KKTK:n julkaisuja 57, Helsinki 1991). Siihen on koottu pitäjittäin tiedot julkisissa arkistoissa olevista ja tutkimustarkoituksiin julkaistuista murreaineistoista. Ne jakaantuvat kuuteen ryhmään: 1) sanastoaineokset (tärkeimpänä Suomen murteiden sana-arkisto), 2) äänitteet (Suomen kielen nauhoitearkisto ja eri yliopistojen äänitearkistot), 3) muoto-opilliset aineistot (Muoto-opin arkisto), 4) lauseopilliset aineistot (Lauseopin arkisto), 5) murrenäytteet (pääosin julkaisuja) ja 6) sananparret (lähinnä KKTK:n Sananparsikokoelmat). Näistä aineistoista saa tarkempia tietoja *Suomen murteiden aineslähteitä* -luettelossa mainitusta kirjallisuudesta.

Murteentutkijoiden käytettävissä on muitakin suuria lähdeaineistoja. Niistä mainittakoon esimerkiksi Nimiarkiston paikannimikokoelmat ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran äänitteet, jotka eivät ole tässä katsauksessa mukana. Laskelmista olen jättänyt pois myös eräät suuret sanakirjat ja sananparsikokoelmat, jotka perustuvat edellä mainittuihin perusaineistoihin (esim. Nirvin Kiihtelysvaaran sekä Vallin Iitin ja Jaalan sanakirja) ja jotka – aivan aiheellisesti – kasvattaisivat näiden pitäjien osuutta entisestäänkin suuresti.

Jotta erilaisten aineistojen määriä voitaisiin vertailla ja yhdistellä, niitä on mitattava samoin mitoin. Yhteiseksi mittayksiköksi tarjoutuu luontojaan keruukuukausi. Murteenkeruussa on ollut vallalla käytäntö, jossa keruupalkkioiden suuruus ja keruutavoite on pyritty määrittelemään kiinteästi ja yhdenmukaisesti. Keruukuukausi on myös siinä mielessä konkreettinen yksikkö, että melkoinen osa keruiden kustannuksista on maksettu siihen liittyvän kuukausitavoitteen perusteella.

Tuhatvuotiset murteenkeruutalkoot

Suomen murteiden tutkijat ovat syystäkin kehuskelleet tutkimusaineistojensa suuruudella. Epiteetiksi on tarjoiltu jopa sentaipaista kuin »alallaan maailman suurin ja kaunein». En pohdi tässä niitä syitä ja kehityskulkuja, jotka ovat vieneet fennistiikan tässä asiassa lingvistiikan eturiviin tai ehkä sen eteenkin. Tarkoituksenani on luoda

Keskustelua

Suomen murteiden aineslähteitä -julkaisun arkistolippu-, äänitetunti-, painosivu- ja aineistoyksikkötiedot olen muuntanut luettelossa 1 esitetyllä tavalla. Muuntosuhteet perustuvat Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa tai sen edeltäjäyksiköissä vallalla olleisiin käytäntöihin tahi työssä mukana olleiden arvioihin (kk = laskennallinen keruukuukausi):

LUETTELO 1. Ainesmäärien muuntoarvot.

Sanastoainekset	
– 1 000 sanalippua	1,0 kk
– 1 SKN-sarjan sanahakemisto	0,4 kk
Äänitteet	
– 30 äänitetuntia	1,0 kk
Muoto-opilliset ainekset	
– 500 arkistolippua	1,0 kk
Lauseopilliset aineistot	
– 1 LA:n aineistoyksikkö	2,5 kk
Murrenäytteet	
– 1 äänitetunti	1,0 kk
– 40 sivua	1,0 kk
Sananparret	
– 1 000 arkistolippua	1,0 kk

Nämä muuntoarvot ovat karkeita keskimää-

räislukuja. Sanaston »ammattimaisessa» keruussa käytetty tavoite 1000 lippua kuukaudessa on varsin kova, eikä sitä parin keruuvuoden jälkeen pysty enää hevin saavuttamaan. Keskimääräiseksi arvoksi se on kokemukseni mukaan varsin käypä. Se käy muuntoarvoksi myös kirjeenvaihtajien (harrastajakeraajien) työtuloksille. Tosiasiassa tuhannen sanalipun tuottaminen lienee useimmille maallikoille työläs urakka.

Murrenäytteiden ryhmä on heterogeenisin. Mukana on hyvin tarkkoja litteraatioita, joissa yhden näytetunnin julkaiseminen on vaatinut runsaastikin aikaa. Joukkoon kuuluu toisaalta kevyesti kirjainnettuja ja jonkin verran myös murteentaitajien kynästä lähteneitä näytteitä, joihin on kulunut ehkä vain neljännes keskiarvoksi asetetusta ajasta. Ratkaisu myötäilee *Suomen kielen näytteitä* -sarjasta saatuja kokemuksia.

Seuraavaan taulukkoon on koottu laskennallisiksi keruukuukausiksi muunnetut aineistomäärät eri keruumuodoittain ja murrealueittain. Murrealueet ja niiden lyhenteet noudattavat Suomen murteiden sanakirjaa.

TAULUKKO 1. Murreaineistot alueittain ja keruumuodoittain laskennallisina keruukuukausina.

Selitteet: S = sanastoainekset, Ä = äänitteet, MA = muoto-opilliset ainekset, LA = lauseopilliset ainekset, N = murrenäytteet, SP = sananparret.

1. Lounaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
VarP	288,3	55,1	61,3	30,0	23,6	10,5	468,8
VarE	195,1	26,3	15,9	15,0	16,7	0,2	269,2
VarU	108,9	16,3	9,6	5,0	9,2	19,5	168,5
VarY	121,9	23,8	11,8	12,5	15,6	2,7	188,3
Yht.	714,2	121,5	98,6	62,5	65,1	32,9	1.094,8

2. Hämmäläismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
SatE	166,6	22,2	5,0	10,0	21,6	19,8	245,2
SatL	94,0	20,7	10,4	7,5	16,0	12,6	161,2
SatP	196,1	19,9	23,9	12,5	66,1	27,7	346,2

Keskustelua

HämP	390,8	37,0	53,7	20,0	65,4	100,3	667,2
HämE	104,5	17,5	33,3	10,0	25,1	18,3	208,7
HämK	290,2	17,1	16,3	7,5	22,2	35,8	389,1
Kym	226,7	17,9	20,2	10,0	32,9	15,0	322,7
Yht.	1.468,9	152,3	162,8	77,5	249,3	229,5	2.340,3

3. Kaakkoismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
KarE	510,2	47,7	52,2	25,0	126,2	32,8	794,1
KarK	366,1	20,4	11,6	12,5	53,1	122,4	586,1
Ink	93,5	6,3	0,0	0,0	67,4	0,0	167,2
Yht.	969,8	74,4	63,8	37,5	246,7	155,2	1.547,4

4. Savolaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
KarP	363,2	30,4	51,2	17,5	128,5	220,6	811,4
SavE	272,1	23,4	38,9	10,0	56,2	46,8	447,4
SavP	493,7	41,5	62,8	20,0	52,1	197,2	867,3
KesP	184,9	21,4	37,5	10,0	39,5	33,9	327,2
KesE	172,8	17,9	3,3	7,5	247,2	34,4	483,1
KesL	103,6	14,4	12,4	7,5	12,9	22,9	173,7
Kai	280,9	23,4	15,0	7,5	45,4	46,6	418,8
Ver	36,0	1,7	0,0	0,0	13,1	0,0	50,8
Yht.	1.907,2	174,1	221,1	80,0	594,9	602,4	3.579,7

5. Pohjalaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
PohE	443,1	42,1	45,1	17,5	60,5	133,3	741,6
PohK	297,3	37,4	57,6	20,0	52,1	69,3	533,7
PohP	241,0	38,7	26,0	15,0	39,0	86,3	446,0
PerP	213,4	30,9	28,8	10,0	18,0	21,2	322,3
LänP	148,1	23,4	27,0	5,0	49,3	11,2	264,0
Yht.	1.342,9	172,5	184,5	67,5	218,9	321,3	2.307,6
KAIKKI	6.403,0	694,8	730,8	325,0	1.374,9	1.341,3	10.869,8

Taulukossa kiinnittyy huomio ensinnäkin keruun kunnioitettavaan laskennalliseen kokonaismäärään, joka on peräti 10 800 keruukuukautta. Kymmenen kuukauden työvuosiksi muunnettuna se merkitsee runsasta tuhatta vuotta. Tähän lukuun eivät si-

sälly ne sadat työvuodet, jotka ovat kulu-
neet aineistojen arkistokuntoon saatta-
miseen ja arkistojen tutkijainpalveluun.
Toisena seikkana kohoaa näkyviin sana-ai-
neistojen osuus. Niitä on lähes kymmenen
kertaa enemmän kuin esimerkiksi äänitteitä

Keskustelua

tai muoto-opillisia aineistoja. Kolmanneksi on kiinnitettävä huomiota seikkaan, joka ei näy taulukosta. Suomen murteiden sanastokiston aineksesta on 42,7 % ns. maallikkokirjeenvaihtajien aineistoja (Tuomi: *Suomen murteiden sanakirja, johdanto* s. 25). Näin ollen siis noin 2 500 kuukautta sanastotyöstä on merkittävä heidän tililleen. Sananparsien keruutyö voidaan laskea myös tähän kategoriaan, samoin pieni osa

murrenäytteiden vaatimasta työstä. Näistä kertyy yhteensä noin 4 000 keruukuukauden panos. Vapaaehtoinen kulttuurityö kattaa siis lähes 40 % näistä kansallisista murretalkoista.

Eri keruumuotojen ja murrealueiden osuudet näkyvät selvemmin taulukosta 2, jossa esitetään kuukausimäärien mukaan lasketut prosenttiosuudet.

TAULUKKO 2. Murreaineistojen prosenttiosuudet alueittain ja keruumuodoittain.

Selitteet: S = sanastoainekset, Ä = äänitteet, MA = muoto-opilliset ainekset, LA = lauseopilliset ainekset, N = murrenäytteet, SP = sananparret.

1. Lounaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
VarP	61,5	11,8	13,1	6,4	5,0	2,2	100,0
VarE	72,4	9,8	5,9	5,6	6,2	0,1	100,0
VarU	64,6	9,7	5,7	2,9	5,5	11,6	100,0
VarY	64,7	12,6	6,3	6,6	8,3	1,4	99,9
Yht.	65,2	11,1	9,0	5,7	5,9	3,0	99,9

2. Hämmäläismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
SatE	67,9	9,1	2,0	4,1	8,8	8,1	100,0
SatL	58,3	12,8	6,5	4,7	9,9	7,8	100,0
SatP	56,6	5,7	6,9	3,6	19,1	8,0	99,9
HämP	58,6	5,5	8,0	3,0	9,8	15,0	99,9
HämE	50,1	8,4	16,0	4,8	12,0	8,8	100,1
HämK	74,6	4,4	4,2	1,9	5,7	9,2	100,0
Kym	70,3	5,5	6,3	3,1	10,2	4,6	100,0
Yht.	62,8	6,5	6,9	3,3	10,7	9,8	100,0

3. Kaakkoismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
KarE	64,2	6,0	6,6	3,1	15,9	4,1	99,9
KarK	62,5	3,5	2,0	2,1	9,1	20,9	100,1
Ink	55,9	3,8	0,0	0,0	40,3	0,0	100,0
Yht.	62,7	4,8	4,1	2,4	15,9	10,0	99,9

4. Savolaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
KarP	44,8	3,7	6,3	2,2	15,8	27,2	100,0
SavE	60,8	5,2	8,7	2,2	12,6	10,5	100,0
SavP	56,9	4,8	7,2	2,3	6,0	22,7	99,9
KesP	56,5	6,5	11,5	3,1	12,1	10,4	100,1
KesE	35,8	3,7	0,7	1,6	51,2	7,1	100,1
KesL	59,6	8,3	7,1	4,3	7,4	13,2	99,9
Kai	67,1	5,6	3,6	1,8	10,8	11,1	100,0
Ver	70,9	3,3	0,0	0,0	25,8	0,0	100,0
Yht.	53,3	4,9	6,2	2,2	16,6	16,8	100,0

5. Pohjalaismurteet

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
PohE	59,7	5,7	6,1	2,4	8,2	18,0	100,1
PohK	55,7	7,0	10,8	3,7	9,8	13,0	100,0
PohP	54,0	8,7	5,8	3,4	8,7	19,3	99,9
PerP	66,2	9,6	8,9	3,1	5,6	6,6	100,0
LänP	56,1	8,9	10,2	1,9	18,7	4,2	100,0
Yht.	58,2	7,5	8,0	2,9	9,5	13,9	100,0
KAIKKI	58,9	6,4	6,7	3,0	12,7	12,3	100,0

Aineistojen kokonaismäärästä on siis lähes 60 % sanastoaineiksia. Jos niihin lisätään vielä sananparret, osuus kasvaa jo 70 %:iin. Sanaston ja sananparsiston keruuseen pantu panos on todella suuri: lähes 700 työvuotta, josta runsaat puolet on kansalaisten talkootyötä. Täydellisyyteen pyrkivien pitäjänsanastojen kokoamiseen panostettiin pitkään ja keskitetysti. Aktiivinen keruukausi kesti runsaat 60 vuotta 1920-luvulta 1980-luvun alkuun.

1960-luvulta lähtien vuorossa olivat murteiden äänittäminen sekä muoto- ja lauseopillisten aineistojen kokoaminen. Näiden varsin mittavien hankkeiden yhteinen osuus jää kuitenkin noin 16 %:iin kokonaismäärästä. Niiden kesto on ollut 20–30 vuotta, eikä tuloksia ole ollut kasvatamassa maallikkojen apu. Perimmäinen syy aineistomäärien eroihin on tutkimuskohteen sisällössä: tarkkoihin murrelevikkeihin ja semanttisen variaation yksityiskohtaiseen selvittelyyn pyrkivä sanastontut-

kimus vaatii huomattavasti suurempia aineistoja kuin muoto-opin tai lauseopin tutkimus; yhden pitäjän sanaston "täydellinen" kuvaus on monin verroin laajempi kuin sen fonologinen ja morfologinen kuvaus. Toisaalta on ollut ilmassa myös toiveita sellaisista aineistoista, joiden perusteella voitaisiin tarkkailla esimerkiksi muoto-opillista variaatiota kylä kylältä. Rajattua ilmiötä ja aluetta tutkittaessa tämä onkin mahdollista, mutta yleiseksi keruutavoitteeksi kyläntarkkuus on tietysti aikamoista utopiaa.

Prosenttilukujen valossa aineistoa on tyydyttävän tasaisesti eri murrealueilta. Eri keruumuodot täydentävät toisiaan luontevasti. Niiden tavoitteetkin ovat olleet erilaisia. Murteiden nauhoituksessa pyrittiin siihen, että joka pitäjältä olisi 30 tunnin näyte. Tällaisesta määrästä saa jo varsin hyvän kuvan yhden murteen äänne- ja muoto-opillisista keskeispiirteistä. Sanastosta tällainen määrä kattaa kuitenkin vasta murto-osan. Muotoopillisten ja lauseopillisten aineiden kokoa-

Keskustelua

misessa on pyritty koko alueen kattavaan joka neljännen tai viidennen pitäjän verkkoon. Sanastonkeruussa tavoitteena oli mahdollisimman täydellinen pitäjänkokoelma tai parikin jokaisesta keruupiiristä. Tätä perusverkkoa täydentävät erityisesti maallikkovastaajien tiedot lähes jokaisesta pitäjästä.

Tutkijoiden tiedossa on ollut se, että on alueita ja pitäjiä, joista on ylen määrin aineistoja. Toisaalta on aukkopaikkoja, joihin ei jostain syystä ole ilmaantunut maallikkovastaajia ja jotka eivät ole erityisemmin kiinnostaneet murteenutkijoitakaan. Taulukkoon 3 on kirjattu kansallisten murteenkeruukilpailujemme kärkijoukko.

TAULUKKO 3. Suurimmat pitäjänmurreaineistot.

Mukana pitäjät, joista aineksia on enemmän kuin 50 laskennallista keruukuukautta. Selitteet: S = sanastoainekset, Ä = äänitteet, MA = muoto-opilliset ainekset, LA = lauseopilliset ainekset, N = murrenäytteet, SP = sananparret.

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
1. Jämsä	66,3	1,6		2,5	18,6	12,0	101,0
2. Kurikka	84,1	2,4	7,1	2,5	1,5	3,2	100,8
3. Vihti	68,3	3,1	9,2	2,5	1,9	9,1	94,1
4. Parikkala	79,2	1,3		2,5	2,1	7,8	92,9
5. Juva	77,0	2,8	0,5		2,4	3,8	86,5
6. Sotkamo	73,8	1,9		2,5	1,9	5,6	85,7
7. Uusikirkko Vpl.	66,7	1,7	6,1		9,0	1,5	85,0
8. Ilomantsi	45,7	3,5	5,1	2,5	5,2	21,4	83,4
9. Kiihtelysvaara	55,7	1,5	0,4	2,5	17,5	5,6	83,2
10. Kangasniemi	68,5	1,1	1,1		0,2	7,0	77,9
11. Iitti	67,5	1,8	0,4	2,5	1,9	2,0	76,1
12. Nurmes	28,5	1,4	5,6		2,3	36,4	74,2
13. Hollola	59,0	1,1			2,7	9,5	72,3
14. Maaninka	58,9	0,8			1,9	9,3	70,9
15. Himanka	54,7	1,9	9,4	2,5	0,2	1,1	69,8
16. Laihia	43,6	2,1	6,2	2,5	1,6	12,7	68,7
17. Kymi	60,5	1,2	5,5		1,0		68,2
18. Sakkola	52,8	1,7			3,0	9,9	67,4
19. Rovaniemi	50,3	4,7	1,9	2,5	2,5	5,0	66,9
20. Rauma	49,1	3,6	6,0	2,5	0,7	4,2	66,1
21. Orivesi	60,0	1,1			1,0	3,7	65,8
22. Pielisjärvi	27,1	1,3	3,8		1,3	31,3	64,8
23. Kitee	43,0	1,1	5,4	2,5	2,3	8,7	63,0
24. Lemi	54,3	1,4	5,7		0,7	0,1	62,2
25. Kuopio	46,8	1,2			1,0	13,0	62,0
26. Utajärvi	53,6	0,9			1,3	4,7	60,5
26. Nilsjä	46,7	1,5		2,5	0,9	8,9	60,5
26. Heinävesi	45,7	2,1	6,8		1,7	4,2	60,5
29. Kemi	44,3	2,4	4,0	2,5	0,6	6,6	60,4
30. Pyhämaa	51,5	2,4		2,5	0,3		56,7
31. Padasjoki	48,2	1,8			1,0	4,2	55,2
32. Pöytyä	44,2	2,5	5,8	2,5	0,1		55,1
33. Karstula	41,0	1,6	6,3		0,1	3,5	52,5

34. Nurmo	43,0	0,7		2,5	1,2	5,0	52,4
35. Mäntyharju	18,8	1,8	8,5	2,5	16,9	2,4	50,9
35. Myrskylä	41,7	0,8	8,1		0,1	0,2	50,9
37. Vampula	44,1	1,5		2,5	0,9	1,6	50,6
38. Iisalmi	26,4	2,0			1,4	20,7	50,5
39. Kontiolahti	17,2	2,1	5,9	2,5	13,9	8,5	50,1

Sijointus määräytyy vahvasti sanastotulosten perusteella. Merkittävänä tekijänä ovat myös sananparret. Etenkin Pohjois-Karjalasta on huomattavan suuria sananparsikoelmia. Myös litterointeja on eräiltä alueilta (Päijät-Häme, Pohjois-Karjala, kaakoismurteet) huomattavia määriä. Tutkijan

kannalta parhaita pitäjiä ovat tietenkin ne, joista on olemassa kaikentyyppisiä aineistoja. Näiden 39 kärkipitäjän joukossa tällaisia on 14, koko aineistossa niitä on peräti 56.

Taulukossa 4 on puolestaan murteenkeruukilpailujemme häntäjoukko.

TAULUKKO 4. Pienimmät pitäjänmurreaineistot.

Mukana pitäjät, joista aineksia on vähemmän kuin 2 laskennallista keruukuukautta. Selitteet: S = sanastoaineokset, Ä = äänitteet, MA = muoto-opilliset aineokset, LA = lauseopilliset aineokset, N = murrenäytteet, SP = sananparret.

	S	Ä	MA	LA	N	SP	Yht.
1. Haapakangas							0,0
1. Hatsina							0,0
1. Hevaa							0,0
1. Kaprio							0,0
1. Nattavaara							0,0
1. Serepetta							0,0
7. Kattila	0,0						0,0
7. Liljendal		0,0					0,0
7. Soikkola						0,0	0,0
10. Junosuvanto		0,1					0,1
10. Liissilä	0,1						0,1
12. Matarenki	0,1				0,0		0,1
12. Spankkova	0,1	0,0					0,1
14. Ropsu	0,1	0,0			0,0		0,1
15. Petsamo	0,2	0,0					0,2
16. Kaaresuvanto	0,1	0,2					0,3
16. Korpilompolo	0,1	0,2					0,3
16. Vöyri		0,1				0,2	0,3
19. Lapväärtti		0,0			0,1	0,2	0,3
19. Novasolkka		0,0			0,3		0,3
21. Hietaniemi	0,0	0,5			0,0		0,5
22. Narvusi	0,3				0,2		0,5
23. Naavuono	0,0	0,5			0,0		0,5
24. Utsjoki	0,1	0,3			0,2		0,6
25. Kainulasjärvi	0,6					0,0	0,6
26. Teno		0,7					0,7

Keskustelua

27. Inkere	0,4	0,0	0,4		0,8
28. Nokia	0,2	0,2		0,5	0,9
29. Vuolee	0,9	0,1			1,0
30. Kodisjoki	0,0	1,1			1,1
30. Kupanitsa	1,1		0,0		1,1
32. Keltto	0,1	0,1	1,0		1,2
33. Porsanki	0,0	1,2	0,0		1,2
34. Alattio	0,0	1,3	0,0		1,3
35. Kakskerta	0,3	1,1			1,4
35. Kyyjärvi	0,3	1,1			1,4
37. Keikyä	0,8	0,7			1,5
38. Aitolahti	0,9	0,4		0,3	1,6
39. Värtsilä	1,0	0,5	0,2	0,0	1,7
40. Kojjärvi	0,3	0,4	0,1	0,9	1,7
41. Lemu	0,7	1,0			1,7
42. Särkisalo		1,7	0,0		1,7
43. Rusko	0,9	0,9			1,8
44. Forssa	0,6		0,0	1,2	1,8
45. Toksova	1,5		0,3		1,8
46. Vahto	0,1	1,7			1,8

Kunnon dialektologin silmissä tämä luettelo näyttää tietysti kauhealta. Meillähän on kymmenittäin pitäjiä, joista on vain ripaus aineistoja tutkimuksen käytössä. Mutta tilanne ei tässä suhteessakaan ole katastrofaalinen. Lähes kaikista on olemassa jonkinmoinen määrä äänitteitä, joista murteen keskeiset ominaispiirteet käyvät selville. Sanastontutkimukseen tällaiset aineistot eivät tietenkään riitä. Tällä kohden on kovetuimman kinttämiehen pakko nostaa kädet pystyyn: yli 500 pitäjän täydellisten sanastojen keruu veisi enemmän kuin 2 000 työvuotta.

Vähäaineeksisiä pitäjiä voisi luonnehtia seuraavasti: 1) Ne ovat Suomen valtiollisen

alueen ulkopuolisia pitäjiä (tai vastaavia alueita) kuten Inkeri ja osittain Länsipohja ja Ruija. Poikkeuksena ovat rajantakaiset kaakkoismurteet: näitä murteita puhuvat siirtolaiset ovat hyvin ahkerasti koonneet arkistoihin alkuperäisen kotiseutunsa kieltä. 2) Ne ovat tavallisesti hyvin pieniä pitäjiä, usein varsin myöhään emäpitäjästään erinettä. 3) Ne sijaitsevat voimakkaan kaupungin läheisyydessä (esim. Turun, Tampereen ja Oulun ympäristöt). 4) Ne sijaitsevat murteiden raja-alueilla eikä niiden murre ole vahvasti omaleimaista (esim. savolais- ja pohjalaismurteiden siirtymäalueet, Turun ylämaan siirtymämurteet).

Taulukko 5 tiivistää katsaukseni tulokset.

TAULUKKO 5. Pitäjänaineistojen jakautuminen suuruusryhmiin.

Keruukuukausia	Pitäjiä	%
100 -	2	0,4
90 - 99	2	0,4
80 - 89	5	1,0
70 - 79	5	1,0
60 - 69	14	2,7
50 - 59	10	1,9

40 - 49	26	5,0
30 - 39	51	9,8
20 - 29	71	13,6
10 - 19	131	25,1
1 - 10	176	33,8
alle 1	28	5,4
Yht.	521	100,1

Suuria aineistoja (yli 40 keruukautta) on 12 % kaikista pitäjistä. Pitäjiä, joissa aineistoja on 10–39 keruukuukautta, on likipitään puolet (49 %). Alle kymmenen keruukuukauden pitäjiä on 39 %. Keskimääräinen keruupanos saadaan jakamalla kokonaismäärä n. 10 800 keruukuukautta pitäjien määrällä eli noin 530:lla. Keskiarvoksi pitäjää kohden tulee hieman yli 20 kuukauden eli parin vuoden työpanos. Muistutettakoon vielä, että näihin lukuihin eivät sisälly suomenkielisen paikannimistön ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran aineistojen keruun vaatimat panokset.

Murteenkeruuseen käytetty laskennallinen työaika – runsaat tuhat työvuotta – tuntuu hurjalta. Mutta muutetaanpa se nykyrahaksi. Osoitetaan jokaiselle keruukuukaudelle 8 000 markan apuraha. Paljonko kertyy kokoon? Vaivaiset 87 miljoonaa markkaa! Eihän sillä pysty hankkimaan edes yhtä uutta suihkuhävittäjää näiden suomalaisen kulttuurin syvimpiä arvoja edustavien kokoelmien puolustamiseksi. Summalla ei kykene pitämään pystyssä edes pientä roskapankkia. Vaatimattoman talon tällä rahalla voisi rakennuttaa näiden aineistojen tyyssijaksi. Kun työ on lisäksi tehty suunnilleen 80 vuoden aikana, ei vuotta kohden kerry kuin miljoonisen markkaa. Suuretkin henkiset saavutukset latistuvat, kun niitä verrataan kovia arvoja edustaviin asioihin.

Murreaineistot eivät ole kuivettumassa arkistoihinsa. Koko ajan on käynnissä näkymätön työ niiden käytettävyyden parantamiseksi. Niiden luonne muuttuu radikaalisti sitä mukaa kuin manuaalisista aineistoista luodaan tietokonekäyttöisiä, jolloin erityisesti kvantitatiivis pohjaisen tutkimuk-

sen voi odottaa virkistyvän. Jo alkuaankin ATK-aineistoksi suunnitellun Lauseopin arkiston rinnalle on tulossa käyttöön esimerkiksi Suomen murteiden sanakirjan, Suomen kielen näytteitä -sarjan ja eräiden pitäjänsanakirjojen elektroniset kehitelmät. Tällä tavoin kenttätöinä kerätyt manuaaliset kokoelmat syntyvät uudestaan jalostuneemissa ja tutkijoita monipuolisemmin palvelevissa muodoissa.

Murreaineistoista on vuosikymmenten mittaan syntynyt suuri määrä tutkimusta. Tietomme suomen kielestä perustuvat merkittävältä osaltaan niihin. On tehty ja tehdään väitöskirjoja ja muita monografioita, lukematon joukko artikkeleita. Ilmestyy kielennäytteitä ja pitäjänsanakirjoja. Etymologista sanakirjaa on kirjoitettu ja kirjoitetaan paljolti murteiden varassa. Julkaistaan Suomen murteiden sanakirjaa ja Euroopan kielikartastoa. Tekeillä on myös itämerensuomalaisen kielten kartasto. Murreaineistojen kimpussa aherretaan paljon ja monenlaista. Jostain kumman syystä nämä työt eivät ole tutkimuksen eturintamassa. Olisiko han rintamasuunta kääntynyt vuosikymmenten saatossa?

Vesa Koivisto kyselee Virittäjän kuluvan vuoden ensimmäisessä numerossa, miten fennistiikan käy ja onko mitään yhtenäistä suomen kielen tutkimusta enää olemassa. Ala on specialisoitunut ja fragmentaaristunut. Hän toteaa aivan oikein, että monoliittisen tutkimusmetodin takia fennistiikassa ei ole harjoitettu itsearviointia eikä itsekritiikkiä.

Tässä yhteydessä haluaisin tähdentää fennistiseen metodiin ja paradigmaan kiinteästi kuuluvaa aineistonäkökulmaa. Koko fennis-

Keskustelua

tinen tutkijakunta oli valjastettu ahertamaan ainakin uransa jossakin vaiheessa murreaineistojen keruussa ja niiden jatkotöissä (arkistointi, litterointi, sanakirjatyöt). Arvot olivat selkeitä ja yksimielisesti hyväksytyjä (»turmeltumaton kansankieli»), tulokset tarkasti mitattavia ja mittavia, toiminta laajojen kansalaispiirien ymmärtämää ja arvostamaa. Aktiivisen keruvaiheen ajan fennistiikka oli yhtenäinen ja luja. Jokainen tiesi paikkansa ja merkityksensä fennistien veljeskunnassa ja tunsivat olevansa rakentamassa suomen kielen historian temppeleitä ammoin hyväksytyjen rakennuspiirrosten mukaan Suurten Rakennusmestarien johdolla. Kriittikin kohde oli ensisijaisesti sellainen aineisto, jota ei ollut koottu »suomalaisen metodin» mukaisesti, joka mahdollisesti sisälsi »turmeltunutta» murretta, jota ei ollut riittävän paljon ja joka ei näistä syistä kelpannut tieteelliseksi rakennusmateriaaliksi. Rakennuspiirrosten mielekkyyttä tuli tuskin

kukaan ainakaan julkisesti pohtineeksi.

Vanhamuotoinen murteenkeruu on nyt viimeisillään. »Suomalainen metodi» on hiljaa hiipumassa keruun myötä. Suuraineistot eivät ole tutkijoiden polttavimman mielenkiinnon kohteena. Kohtalonkysymys on, löytyykö niille käyttöä niillä uusilla alueilla, joille suomen kielen tutkimus on leviämässä vai pitäisikö sanoa sirpaloitumassa. Joka tapauksessa on syytä levittää niistä tietoa nuorille tutkijapolville, etteivät ne suotta hukkaisi aikaa tutkimusmateriaalien hankkimiseen silloin, kun niitä on jo ennestään olemassa. Etenkin opinnäytetöissä olisi nyt mahdollisuus keskittyä tutkimuksen probleemeihin ja metodeihin, kun aineiston kokoamiseen ei välttämättä tarvitse kuluttaa kuukausia ja vuosia.

Murteenkerääjät ovat tehneet tehtävänsä. Nyt tarttis tehdä jotakin.

RAIMO JUSSILA